

OM ELEKTRONISK TILSYN

AF OLE INGSTRUP

Indtil jeg for nylig i Sydney, Australien, hørte professor Norval Morris udtale sig meget positivt om elektronisk tilsyn med betinget dømte og prøveløsladte, havde jeg næsten helt fortrængt et løfte til redaktøren af dette tidsskrift om at skrive – kort – om Den canadiske Prøveløsladelseskommisjons standpunkt med hensyn til dette emne. Norval Morris' bemærkninger bragte erindringen om løftet – og lysten til at opfylde det – tilbage.

Under begrebet elektronisk tilsyn henregner man som regel den type af såkaldt tilsyn, som består i, at den elektronisk overvågede person forsynes med en slags arm-bånd eller ankelbånd, som aktiverer en overvågningsmekanisme – en slags alarm – hos den overvågende myndighed, hvis arm- eller ankelbåndet fjernes mere end en vis afstand fra et elektronisk modul, der gennem det almindelige telefonsystem er forbundet med overvågningsmyndighedens varselssystem. Overvågningsalarmen aktiveres også, hvis arm- eller ankelbåndet fjernes fra den overvågedes arm eller ankel af en person, som ikke er berettiget til at fjerne båndet.

I visse udgaver af dette system vil en computer registrere de tidsrum, hvor afstanden mellem arm- eller ankelbåndet og det elektroniske modul, som det hører sammen med, har været større end den aktive afstand. Man mener således at kunne slutte, at i disse tidsrum har den overvågede person været borte fra det overvågede område, og det vil derefter afhænge af de nærmere vilkår for overvågningen eller tilsynet om den tilsynsførte har foretaget sig noget uretmæssigt ved ikke at være nær nok ved sit elektroniske modul.

Den første reaktion, som mange mennesker har over for tekniske opfindelser, hvoraf den beskrevne er et eksempel, er, at man finder det mageløst, at det overhovedet kan lade sig gøre. Den næste – og spontane, må jeg gå ud fra – reaktion synes ofte at være, at »sådan en må vi også have.« Jeg er ofte med hensyn til ny teknologi blevet forbausset over folks stærke og umiddelbare lyst til at anskaffe sig den – ofte med store udgifter til følge – og derefter prøve at finde anvendelse for den. Der er noget dragende over det både hel- og halvmystiske, som rækker langt ud over opfyldelsen af vore praktiske behov. Når jeg ser på indførelsen af en lang række nye teknologier, forekommer det mig ofte, at beslutningsprocessen bag deres indførelse må have været af typen: »Vi må have det, fordi det er muligt« i stedet for den traditionelle: »Vi må have det, fordi det kan bringe os visse fordele af menneskelig eller økonomisk art«. Det meget store antal personlige computere, video-båndoptagere og mikrobølge-ovne, som købes og derefter stort set ikke bruges, synes at være en god indikation på dette handlemønster; specielt når man betænker, at store grupper i befolkningen finder det betydningsfuldt, at det tekniske apparatur, som de har, til sta-

dighed repræsenterer det nyeste og mest avancerede på området. Man er derfor villig til at betale i dyre domme for regelmæssigt at udskifte et apparat, som man ikke har haft nytte af, med et mere avanceret apparat, som der ikke er ringeste grund til at tro, at man vil få nytte af.

Uanset hvordan det nu hænger sammen, så er det en kendsgerning, at den slags overvågningsteknologi eksisterer og er til salg på det frie marked. Det er også en kendsgerning, at systemer af denne type bruges – og i ikke ringe udstrækning – i USA og visse andre lande til overvågning af kriminelle, som ikke er institutionsanbragte. Normalt benyttes foranstaltningen således, at den, som er undergivet elektronisk tilsyn, enten må opholde sig i sit hjem døgnet fire og tyve timer, eller kun gives tilladelse til at forlade sit hjem i det tidsrum, som er nødvendigt for at udføre et arbejde eller for at deltage i undervisning.

I Canada er der i øjeblikket ingen vidtstrakt brug af elektronisk overvågning af kriminelle. Kun i provinsen British Columbia er der en meget begrænset forsøgsordning i gang med nogle få, betinget dømte under provinsens jurisdiktion involveret i forsøget, og der foreligger endnu ingen offentliggjorte iagttagelser vedrørende forsøgets forløb. Jeg er heller ikke helt sikker på, hvordan det til sin tid vil blive afgjort, hvorvidt forsøget var vellykket eller ej. På det federale plan var det under overvejelse at gennemføre en forsøgsordning med elektronisk tilsyn i Toronto-området, og på et tidspunkt anmodede det federale fængselsvæsen (som er ansvarligt for førelsen af tilsyn med prøveløsladte), Prøveløsladelseskommisionen (som er ansvarlig for beslutninger vedrørende prøveløsladelse og genindsættelse) om en udtalelse om projektet. De følgende bemærkninger følger hovedlinierne i mit svar til fængselsvæsenet.

Det kan ikke afvises, at elektronisk overvågning af prøveløsladte eller betinget dømte personer på et tidspunkt vil vise sig at være en fordelagtig foranstaltning, specielt hvis elektronisk overvågning kombineres med andre foranstaltninger, som indbefatter en ikke ubetydelig menneskelig kontakt, således som det kendes fra det traditionelle tilsyn. Det kan navnlig ikke afvises, at elektronisk overvågning på et tidspunkt vil muliggøre en reduktion i de menneskelige og økonomiske omkostninger, som er forbundet med en relativt vidtstrakt anvendelse af traditionel frihedsberøvelse.

Inden man skrider til anvendelse af elektronisk overvågning – selv på forsøgsbasis, forekommer det mig imidlertid nødvendigt dels at klarlægge, dels at besvare en række spørgsmål, som på dette tidspunkt hverken forekommer mig at være klart, udtømmende eller blot nogenlunde tilfredsstillende besvaret i den udstrækning, de overhovedet er blevet stillet.

Det forekommer mig således at være et helt centralt spørgsmål i disse overvejelser, hvad elektronisk overvågning af kriminelle på længere sigt kan føre til i henseende til det etiske spørgsmål om acceptabel social kontrol. Vor historie har ofte nok vist os,

at når man først har accepteret og vænnet sig til, at en vis gruppe i befolkningen behandles på en bestemt – og måske ikke umiddelbart alt for tiltalende – måde, er der langt mindre betænkelighed ved at udstrække anvendelsen af sådanne foranstaltninger til andre grupper, end der var ved at indføre foranstaltningen i det hele taget. Den etiske forsvarlighed af at indføre elektronisk overvågning af kriminelle, bør derfor overvejes i lyset af en afgjort mulighed for, at sådanne foranstaltninger – når de først er i daglig brug over for kriminelle – for nogle vil stille sig som fristende foranstaltninger at bringe i anvendelse over for andre befolkningsgrupper. Det er således nærliggende at forestille sig, at visse sindslidende personer, senile eller konfuse ældre borgere, ulydige børn med en tendens til at rende hjemmefra og andre, lignende grupper, som det er rart at have lidt styr på, forholdsvis hurtigt kunne blive – først mulige, dernæst naturlige – målgrupper for elektronisk overvågning. Visse, mulige udviklingstendenser bør i den forbindelse inddrages i overvejelserne: Vi ved, at det er teknisk muligt via satellit ikke blot at konstatere, om en person befinder sig inden for et bestemt, afgrænset område, men tillige at følge denne persons færden, hvis personen bærer en – ofte meget lille og meget let – signalsender på sig. Vi ved også, at kapaciteten til at følge et meget betydeligt antal personer på samme tid er til stede, og at det er muligt at registrere og bevare nøjagtige optegnelser vedrørende sådanne personers færden. Der er således ingen teknisk begrænsning med hensyn til antallet af personer, som kan følges og med hensyn til graden af intensitet, hvormed disse mennesker følges i deres færden – lovlig eller ulovlig, privat eller offentlig. Spørgsmålene, som i den forbindelse kræver svar, er af etisk og økonomisk – ikke teknisk – art.

Endnu et par iagttagelser bør nok inddrages i disse overvejelser: Vi ved, at et af de få områder, som er karakteriseret ved relativt stærkt faldende priser, er avanceret teknologi. Der er derfor grund til at tro, at hvis brugen af elektronisk overvågning af andre mennesker anses for acceptabel uden stærke begrundelser i det enkelte tilfælde, vil det meget snart blive økonomisk overkommeligt for en meget stor del af befolkningen at etablere deres eget overvågningssystem til brug i private sammenhænge. Det kræver således kun lidt fantasi at forestille sig, at visse ægtemænd kunne tænke sig at have en computerudskrift af deres hustruers færden liggende parat til gennemsyn, når de kommer hjem fra forretningsrejse – selv om nyten eller i det mindste interessen af en udskrift måske nok ville være større, hvis udskriften vedrørte den rejsende ægtefælle. I sådanne private (eller arbejdsmæssige) situationer ville det være nemt at stille spørgsmålstejn ved bl.a. samtykkets kvalitet. – Det bør også betænkes, at det for folk, som ikke har for vane at tænke i udviklingslinier, ofte forekommer langt mere rimeligt at indføre relativt uacceptable foranstaltninger over for kriminelle personer, end over for andre, men at disse samme mennesker ofte derefter kun har få problemer med at overføre sådanne mindre tiltalende foranstaltninger til grupper, som de i første instans ville være tilbageholdende med at bruge

foranstaltningerne overfor. – På denne baggrund forekommer det mig nødvendigt nøje at overveje, hvad vi i henseende til acceptabel samfundsmæssig kontrol indlader os på, hvis vi beslutter os for at acceptere elektronisk overvågning af ikke-institutionsanbragte kriminelle.

Man behøver imidlertid ikke ty til videre, filosofiske betragtninger for at støde på spørgsmål, som trænger til afklaring i denne forbindelse. Det forekommer for eksempel oplagt, at den familiemæssige betydning af at have et medlem af familien, som ikke kan fjerne sig fra hjemmet, må undersøges eller i det mindste overvejes. Vil denne person drive resten af familien til vanvid? Vil den pågældende selv ændre sine levevaner? Hvad kommer det til at betyde på længere sigt for unge under elektronisk tilsyn, at det hjem, som de måske førhen har betragtet som et trygt sted og et sted, hvor de i en vanskelig situation kunne søge tilflugt, nu pludseligt bliver forvandlet til deres fængsel? Blicher det for dem det sidste sted, de kunne tænke sig at tilbringe deres fritid, når den tvangsmæssige situation omsider ophører? Og hvad er det forresten for et budskab, vi sender til de folk, som på grund af sygdom eller handicap må tilbringe næsten al deres tid i hjemmet? Fortæller vi dem, at deres specielle livssituation er så forfærdelig, at vi nu har besluttet os til at indlemme den i samfundets officielle katalog af straffe? Mange flere spørgsmål af denne kategori kunne stilles, uden at et svar ville blive let at finde.

Til de nævnte, mere generelle problemer føjer sig visse problemer af nok så praktisk art. Så vidt jeg er orienteret, er man endnu ikke nået til et punkt i den elektroniske overvågnings teknologi, hvor man har fundet et apparatur, som er funktionsdygtigt under enhver omstændighed. Der foreligger således adskillige rapporter om, at overvågningssystemet har vist, at en person har forladt sit tilladte opholdsområde, uanset at det senere kunne godtgøres, at dette ikke var tilfældet. Visse systemer synes således ikke at virke effektivt, hvis den tilsynsførte bevæger sig ind i et rum, der er tapetseret med metallisk tapet, andre systemer bliver forstyrret, hvis den overvågede sover i en vandseng eller for en tid opholder sig på et sted, hvor en metalflade befinder sig mellem den overvågede og monitoren i den overvågedes hjem. Der er også humoristiske beretninger om, at en indbrudstyv fejlagtigt har antaget en overvåget persons monitor for at være en del af et stereosystem og derfor har stjålet monitoren med den virkning, at overvågningssystemet rapporterede den overvågede bortgået fra sit tilladte område! Selv om der næppe kan herske tvivl om, at man teknisk set vil være i stand til at etablere et så godt som sikkert system, må man dog på nuværende tidspunkt tage i betragtning, at et sikkert system ikke synes at eksistere. Det delikate spørgsmål er, hvem der har bevisbyrden, hvis overvågningssystemet indberetter den overvågede som bortgået, medens den overvågede hævder, at han eller hun var, hvor han eller hun skulle være. – Noget tyder på, at mange jurisdiktioner tillægger computeren større beviskraft, end det vistnok er berettiget. Så meget, at der vistnok i mange tilfælde er tale om en omvendt bevisbyrde, hvor den overvågede

må bevise, at han eller hun faktisk var på det forudbestemte område. Denne byrde er ofte næsten umulig at løfte, fordi den overvågede ikke kan vide, hvad overvågnings-systemet viser og derfor ikke har nogen anledning til at kontakte overvågningscentret. Forinden der kan være tale om at indføre elektronisk overvågning, må disse problemer løses på en tilfredsstillende måde.

Det ses ofte hævdet af dem, der er fortalere for elektronisk overvågning, at denne løsning kan holde en del mennesker ude af fængslerne, som ellers ville afsone deres straffe i fængsler. Jeg har mine stærke tvivl herom, men ville selvfølgelig anse det som et punkt på den positive side af argumenterne, hvis det virkelig var tilfældet. Risikoen synes i mine øjne at være større for, at elektronisk overvågning vil blive noget man føjer til – for en sikkerheds skyld – i sager, hvor langt mindre struktureret kontrol ville være helt tilstrækkeligt. Man skal ikke glemme, at tilstedeværelsen af en mulighed for at bruge elektronisk overvågning vil have en tendens til at skabe en følelse af behov for at benytte sig af systemet, hvis man er i tvivl. Der er grund til at frygte, at tvivlstilfælde vil resultere i overkontrol, fordi den besluttende myndighed – hvis noget senere går galt – vil blive bedt om at forklare, hvorfor elektronisk overvågning ikke blev anvendt. Der vil være en tendens til at antage, at hvis der blot havde været mere kontrol, ville alt være gået godt. Denne synsmåde er velkendt, og der er ingen grund til at tro, at synsmåden vil ændre sig, hvis en ny mulighed som elektronisk overvågning føjes til de eksisterende kontrolmuligheder.

Mere afgørende end den anførte betragtning, synes det imidlertid at være at komme til klarhed over, hvem det egentlig er, man i princippet har i tankerne, som målgruppe for elektronisk overvågning. Hvem er det, som repræsenterer en så betydelig risiko, at den ikke kan administreres gennem et traditionelt – eventuelt intensivt – tilsyn, men som på den anden side ikke repræsenterer en høj nok risiko til, at anbringelse i institution eller et institutionsvilkår er nødvendigt? Og hvis man tænker på at benytte elektronisk overvågning simpelthen som en skærpelse af en betinget dom, hvem er det da, man har i tankerne. Jeg har til dato ikke set en klar og rimelig definition af den klientgruppe, som elektronisk overvågning ville være »lige sagen« for, og trods anstrengelser og mere end tyve års erfaring på det kriminalforsorgsmæssige område, kan jeg faktisk ikke engang komme i tanke om enkeltpersoner, som det ville have været hensigtsmæssigt at overvåge elektronisk i tillæg til traditionelt tilsyn. – Noget siger mig, at vi som udgangspunkt har et muligvis velfungerende teknisk system, men ingen – eller i bedste fald meget få – klienter til det.

På det helt praktiske plan rejser der sig spørgsmål om finansiering og mere specielt spørgsmål om den langsigtede virkning af at skulle finansiere et elektronisk overvågningssystem. Jeg er overbevist om, at de fleste kriminalforsorgssystemer vil være i stand til at finde midler til anskaffelse af elektronisk overvågningssystem, og der vil også blive penge til at anskaffe nyt og mere moderne udstyr, efterhånden som systemet udvikler sig og bliver mere og mere effektivt, set fra en teknisk synsvinkel.

Når jeg tvivler meget lidt på muligheden for at finde sådanne midler, skyldes det dels, at markedet vil blive drevet fremad af private entreprenører, som traditionelt vil være langt mere aggressive og kyndige, end den traditionelle socialrådgiver, når det kommer til markedsføring og salg, dels, at erfaringen viser, at nødvendigheden af udgifter til tekniske anlæg i budgetlægningen betvivles langt mindre end nødvendigheden af udgifter til medmenneskelig hjælp og behandlingsprægede foranstaltninger.

Når jeg overhovedet nævner det økonomiske aspekt af sagen, er det, fordi det kan – og bør – belyses, at midler til elektronisk overvågning vil føre til, at færre midler vil blive stillet til rådighed for det tilsynsarbejde, vi kender idag, eller det tilsynsarbejde, som vi håber på at kunne præstere i morgen. I de fleste systemer er der en tendens til at bruge langt færre midler på den frie forsorg end på den institutionsmæssige side af kriminalforsorgen; selv hvis man tager de åbenbart mere ressourcetrækkende institutionsmæssige aspekter i betragtning. Midlerne til elektronisk overvågning og til det tekniske personale, som vil være nødvendigt for at drive elektronisk overvågning, vil mest sandsynligt blive fundet gennem en omprioritering inden for den frie forsorgs sektor, og vil derfor i bedste fald forsinke en ellers ønskelig øgning af ressourcerne i denne sektor.

Fra en amerikansk stat, som gør vidtstrakt brug af elektronisk overvågning, har man oplyst mig om et forhold, der ved første øjekast får en til at trække på smilebåndet, men som ved nærmere omtanke nok siger noget meget væsentligt om, hvad der sker, hvis man i betydelig udstrækning baserer sin tilsynsvirksomhed på elektronik: Man havde i den pågældende stat en stab af teknikere, som aflagde besøg hos de overvågede for at sikre sig, at overvågningssystemet virkede tilfredsstillende fra en teknisk synsvinkel og for at udføre serviceopgaver på det tekniske udstyr. Efter nogen tid opdagede man, at disse teknikere tog længere og længere tid om at udføre deres opgaver, og man begyndte at undersøge grunden her til. Undersøgelsens resultat var, at disse teknikere under deres besøg hos de domfældte fandt ud af, at disse var mennesker, som ofte havde behov for en medmenneskelig kontakt og for at tale om deres problemer. Teknikerne, som formentlig var ganske almindelige borgere med mere end et teknisk hjerte på det rette sted, brugte derfor en del tid på at tale med de domfældte, som de besøgte. Det berettes yderligere, at nogle af dem derhos aflagde besøg hos klienter, som de vidste havde brug for kontakt og en hjælpende hånd, men som ikke havde problemer med det installerede tekniske udstyr. Endelig siges det, at disse oplevelser fik en del af teknikerne til i deres fritid at søge at hjælpe de domfældte med direkte forsorgsproblemer, såsom at finde arbejde, gøre noget ved narkotika- og alkoholproblemer, og med familierådgivning.

Den terminologi, som i dag benyttes med hensyn til elektronisk overvågning støtter det netop nævnte synspunkt: Man taler om elektronisk »tilsyn«, som om dette at gå i den elektroniske retning kun er et spørgsmål om at ændre strategi, men ikke at

erstatte tilsyn med noget, som er helt forskelligt fra tilsyn. Det er, som om man forestiller sig - uden at sige det alt for direkte - at når en person undergives tilsyn, kan man enten føre et almindeligt tilsyn med personen gennem personlig kontakt og hvad deraf følger i henseende til kontrol og hjælp, eller man kan føre tilsyn ved at fæstne et armbånd til personen og derefter føre tilsynet over telefon-computeren.

Det forekommer mig overordentligt vigtigt at begribe, at elektronisk overvågning er noget radikalt forskelligt fra tilsyn, og at man ikke skal falde for fristelsen til at tro, at den værdi, som mange af os tillægger et traditionelt tilsyn, vil kunne opnås gennem et system af elektronisk overvågning. De to ting er vidt forskellige, og dette standpunkt førte Den canadiske Prøveløsladelseskommision til at anføre, at der ikke for fængselsvæsenet ville være mulighed for at anordne elektronisk overvågning med hjemmel i et almindeligt tilsynsvilkår. Elektronisk overvågning kan efter vor opfattelse alene anordnes med hjemmel i et særvilkår, som direkte omtaler elektronisk overvågning, og det forekommer usandsynligt at Kommissionen vil fastsætte et sådant vilkår, før de ovennævnte spørgsmål har fundet en for Kommissionen tilfredsstillende besvarelse.

Det er næppe nødvendigt at gentage, at de foregående bemærkninger langt fra repræsenterer en udtømmende analyse af fordelene og betænelighederne ved elektronisk overvågning. En sådan analyse vil imidlertid være nødvendig forud for en beslutning til at indføre elektronisk overvågning. Det er også indlysende, at overvejelserne i denne henseende må blive forskellig i systemer, som tror på nytten af et traditionelt tilsyn, og som derfor giver sine socialarbejdere en rimelig sagsbyrde, og de systemer, som sjældent i ord benægter værdien af tilsyn, men som i deres sagsbyrdepolitik klart viser, at tilsyn ikke er af høj - eller blot rimelig - prioritet. I Canada, som forhåbentlig stadigvæk i Skandinavien, tror man på værdien af traditionelt tilsyn. Det eneste virkelige problem i den henseende er, om det traditionelle tilsyn er blevet for traditionelt, og derfor bør tilføres mere, og mere kreativ, energi. Jeg tror imidlertid ikke, at elektronisk overvågning repræsenterer en sådan kreativ energi, og i hvert fald for en tid vil den canadiske, federale holdning være afventende på dette område. Man vil følge udviklingen i systemer, hvor elektronisk overvågning allerede er en del af den frie forsorgs dagligdag, og man vil nok i ventetiden forsøge at finde svar på nogle af de bredere spørgsmål, som blev rejst i denne artikels indledende afsnit.

Adresse: *Ole Ingstrup*
Commissioner
Correctional Service Canada*)
Sir Wilfred Laurier Bldg.
340 Laurier Avenue West
Ottawa, Ontario
K1A-0P9
Canada

*) Indtil 15. juli 1988 chairman for The National Parole Board